

«Душпастирство повинне бути приземлене до людей»: розмова з єпископом Володимиром Груцою

ІРИНА МАКСИМЕНКО

29 ЛИСТОПАДА 2023

У другій частині розмови з Іриною Максименко єпископ Володимир Груца ділиться поглядами на суть священничого і єпископського служіння, розповідає про речі, необхідні для доброї взаємодії з вірянами, і розмірковує про виклики й можливості, які стоять перед Церквою та зокрема Львівською архиєпархією. Інтерв'ю було записане напередодні повномасштабної війни, тому не містить згадок про неї; однак речі, про які йшлося в діалозі, не втрачають актуальності — навіть навпаки, їхня важливість сьогодні ще очевидніша.

Джошуа Кларк, ескіз вітража, 1920-ті роки

— Владико, як, на вашу думку, належить вибудовувати стосунки єпископа зі священниками? На чому вони мають ґрунтуватися?

— Завдання єпископа — передусім бути в діалозі. Бо священники — наші перші й найтісніші співробітники. І їхні сім'ї також. Для порівняння: чи буде ефективним навернення зі страху перед пеклом? Ні. Стійким є лише навернення з любові. Якщо я контактую зі священниками, будую з ними та їхніми сім'ями нормальні відносини, то вочевидь бачу і їхні потреби. З другого боку, вони не мають забувати, що обіцяли послух і служіння. Бо таку згоду дає не лише священник, але і його дружина.

Водночас є моменти, коли треба бути емоційно вільним, щоб ухвалити те чи інше рішення, тож не можна залежати від приятельських стосунків чи сентиментів.

— Церковні документи заохочують єпископів сприяти тому, щоби неодружені священники відчували братерську спільноту. Як цього досягти?

— У нашій архієпархії майже всі священники одружені, неодружених є відносно небагато. І тут постає питання: скеровуючи неодруженого священника на те чи інше служіння, потрібно подбати, щоби там поруч була відповідна священнича спільнота. Навіть скеровуючи неодруженого священника у те чи інше село, ми зважаємо на те, хто там є в околицях зі священників, з ким він разом може побути, як там може розвиватися душпастирство.

Самотність може пригнічувати людину, адже й у целібаті священник залишається соціальною особою та потребує доброї людської комунікації. У духовності богопосвячених осіб запорукою витривалості в монашому житті є плекання братньої любові у спільноті. У такій атмосфері хочеться бути, але коли її бракує, людина може почати шукати альтернативу, віддаляючись від спільноти.

Статевість, батьківство — неодружений стан не ліквідує цього в людині. Та відбувається сублімація: енергія, яка могла б реалізовуватися в подружньому житті, перетворюється на енергію для служіння іншим. Ідеться про соціальне служіння, служіння дітям, молоді, просто потребуючим. Батьківство стає духовним і спрямовується в певне русло, важливе для людини.

— Тут ми підходимо до важливої теми — взаємодії духовенства з мирянами. На що треба зважати, щоб вона давала добрі плоди?

— Церква — це ми всі. А миряни є найбільшою частиною Церкви, це їхня — ваша — Церква також. Адже священники і єпископи не є лише певним «сервісом Святих Таїнств», які надали — і розходимося по домівках.

На це питання краще відповісти, посилаючись на приклад конкретної парафії, а не в загальному церковних структур і комісій. Отже, до парафії приходить парох. Там на нього чекають люди. Відразу відчутно, хто які в цій парафії має дари, хто і що може робити.

Пригадую, коли я прийшов на служіння до Кохавини, в село, то зі своєю любов'ю до городів пішов косити. Миттю прийшов сусід, забрав у мене косу і каже: «То не твоя робота». Гаразд, віддав йому косу, пішов у город, взявся садити картоплю. Тут прийшли жінки з парафії: мовляв, допоможемо. Добре! пізніше це я лише допомагав їм, міг принести води, наприклад. Та їм залежало на тому, щоб я перебував поруч у процесі праці, спілкувався тощо. І це для мене, як для душпастиря, стало важливим спостереженням: не потрібно робити всього, але треба правильно організувати працю й бути з людьми. Бо навіть у церкві священник сам всього не зробить, справ дуже багато. Люди радо допоможуть, але важливо супроводжувати їх у цьому процесі. От і вся мудрість.

Це справджується і в праці з молоддю. У парафії ми завжди в суботу мали тематичну зустріч. Часом я не встигав до неї підготуватися, але зустрічі ніколи не скасовував. Тоді ми сідали і пили чай. Були разом. Говорили про Бога, про світ, про щось іще — і це було важливим і потрібним.

— Чи вдалося вам зберегти друзів — тих, що з юності, студентських років, часів священничого служіння?

— Думаю, що так. Хоча усвідомлюю, що дружбу потрібно плекати, відводити на неї час і простір. Бо не скажеш людині: «Слухай, будемо дружити, але я не маю часу для тебе». З дитинства, а також із часів монашого життя збереглося трохи людей, яких можу назвати друзями. Стараюся щонайменше вітати їх в дні народження, дні іменин. Звісно, через велику зайнятість коло близьких людей усе ж звужується. Але я стараюся контактувати з ними, хоч би просто по телефону.

З іншого боку, не хочеться людей розчаровувати, якщо знаю, що не зможу приділити їм потрібну кількість часу. Але звичайні людські й душпастирські взаємини є. Утім, давні друзі — найбільш надійні, випробувані роками. Із ними можна говорити з довірою, адже вони мене знають не лише тим, хто я зараз, а й тим, який я взагалі. Нас вчили в монастирі зберігати певну здорову дистанцію, щоб не ставати заручником жодних ситуацій чи стосунків. Стосунки також залежать від зрілості конкретних людей, від вміння толерувати приватний простір іншого.

Наше служіння потребує також второпності, а не радикального сліпого послуху.

— Те, що ви говорите про дружбу, можна застосувати й до пасторальних ініціатив. Душпастирство теж потребує часу, плекання і стратегічних рішень, а не лише гучних заходів, подекуди популярних і в церковному житті.

— Як кажуть, «що з того, що світ широкий, коли мешти тиснуть». Душпастирство повинне бути приземлене до людей. Воно вимагає послідовності, погляду на перспективу.

— Слушно. Після одноразових акцій часто бракує продовження і щоденної праці — зокрема це помітно в галузях сімейного душпастирства, духовно-психологічного консультування,

кризового порадиництва...

— У монастирі в Інсбруку ми мали гарний проєкт — «Розмовну оазу». Він почався з того, що до нас стали приходити люди також з розладами психіки. Біля монастиря була психіатрична лікарня. Й окремі мудрі лікарі говорили своїм пацієнтам, які з певних причин мали почуття вини (а людина з психічними особливостями часто загострено відчуває провину), що в цьому медикаменти радше не допомагають: «Ідіть до храму, там є священники, є сповідь — можливо, вони вам зможуть зарадити». Адже провину не можна просто так заглушити... З іншого боку, ми, приймаючи людей в «Оазі», побачили, що вони мають багато непростих психологічних моментів, власних криз, і ми теж не все можемо зрозуміти й не в усьому допомогти. Тому їм потрібні інші фахівці. Йдеться про комплексну терапію чи дорогу зцілення.

Відтоді, до речі, я дуже обережно даю поради іншим людям. Особливо щодо подружнього життя, в чому не маю особистого досвіду. Бо одне є радити, а інше — жити.

Тоді в Інсбруку народився цілий «комплекс допомоги»: в «Оазі» були сімейні консультанти, психолог та обов'язково священник. Ми мали визначені години чергування. Не вимагали реєстрації чи чогось подібного, прийти міг будь-хто.

Входячи у скляні двері (певний символ відкритості), відвідувач натрапляв на психолога. Це здебільшого були сестри-монахині чи фахівці, які, перебуваючи на пенсії, могли пожертвувати свій час на добру справу як волонтери. Психолог визначав, чому саме звернулася людина. Часом потрібно було надати лише якусь інформацію. Якщо було відчутно, що вона потребує сповіді чи духовної розмови, за іншими дверима вже чекав священник. Часто ця послідовність змінювалася, це було командне служіння. Часом у людей вже з розмови народжувалася потреба в сповіді, адже окреслювалося почуття провини, гріха...

Той досвід показав, як важливо розпізнавати хворобливі прояви в людській психіці. Зараз я часто мушу визнати, що людина, яка прийшла і намагається «побожно вийти» з певної ситуації, насправді потребує і фахової допомоги клінічного фахівця. Йдеться, зокрема, про прояви релігійного фанатизму. Це може бути криза на гормональному рівні, психічна криза тощо — я не медик і не розуміюся на цьому, але бачу, коли лікар чи психотерапевт потрібен.

— Але й вони не всесильні.

— Лікування не замінить духовності, стан людини вимагає комплексного підходу. Жодна психотерапія не має сили відпущення гріхів. Так, терапія може відкрити причини зранень, дитячі травми тощо — але якщо людина має почуття провини, то вона й потребує прощення

провин.

З іншого боку, особи в стані кризи можуть не знати, як приступити до сповіді, боятися. Я кажу одне: «Ти, головне, прийди — а там усе вяснимо». Не вмієш жаліти про гріхи? Приходь таким, яким ти є. Жаль не визначають у кілограмах, не аналізують його вагу чи інші подібні параметри. Лише прийди, зроби крок назустріч — а Бог бачить твоє серце. Навіть якщо не вдається одразу пригадати всіх гріхів, це все одно перший крок. Можна піти, подумати — і прийти знову.

Наприклад, одне з важливих завдань під час першої сповіді дітей — запевнити, щоб вони ніколи не боялися сповіді. Так само і з дорослими, особливо в кризі: зустріч із душпастирем полягає в тому, щоб людина ніколи не боялася прийти знову. Не боялася довіряти... Адже часто хтось може мати скалічену довіру, бути зраним, бо довіряв, а його зрадили.

— Для відновлення довіри потрібне вміння прощати — а його не завжди просто в собі виховати.

— Простити не означає забути. Часто трапляється, що ми давно вже простили — а рана ще болить. Лікування ран потребує часу попри те, що прощення насправді відбулося раніше.

Який сенс не прощати, зрештою, якщо серйозно задуматися над цим питанням? Мене часто питають, чи не ображаюся. Я думаю, що звільнився від цього. Гадаю, це дуже незріла реакція, яка теж не має глибшого сенсу, ну бо який сенс може бути в образі, гніві?

Звісно, завжди належить робити висновки. Якщо, наприклад, я щось довірив зробити людині, яка довіри не виправдала, то в такому контексті я буду добре думати, чи можу на неї надалі покладатися. Так, можна ображатися, але чи від цього щось зміниться? Це лише зайва втрата життєвої енергії.

— Чи хотіли ви стати єпископом? Як звалили до нового місця служіння?

— (*Зі сміхом*) Радше не дуже, мені було добре і в монастирі. Але мене захотіли обрати, я зі свого боку прийняв цей вибір. Водночас був і лишаюся таким, який я є — тож, жартома кажучи, самі собі й винні. Факт рукоположення не ліквідує людську недосконалість. Якщо ж серйозно, то, коли людину обирають єпископом, це є цілий процес. Синод шукає кандидатів, роздумує над їхніми постатями, відбуваються опитування, хто має які дари, яких не має, що робив, чого не робив. Це не адміністративний акт, а радше процес, дорога. Відповідно, ніхто з нас не отримує уряду раптово чи за принципом «іди, будеш працювати єпископом».

У служінні єпископа-помічника важливо узгоджувати свої дії з правлячим архиєреєм. У моєму випадку — з митрополитом Ігорем. Коли я прийшов до Львова, то тут ще був також владика Венедикт Алексійчук, який звідси вирушив до Чикаго (США), я мав можливість спілкуватися з ним. Для мене було цінним по-братньому порозмовляти, що він робить, що робив, від певних речей він мене застерігав, підказував, які є пріоритети у діяльності. Не хотілося надмірно турбувати митрополита в тих чи інших деталях. Бо, зрештою, я і сам не прихильний, коли священники звертаються до мене з різних технічних чи дріб'язкових питань, в яких я не до кінця орієнтуюся. А це є в їхній компетенції. Вони, на відміну від мене, знають краще цілісну ситуацію в парафії. Потім вони можуть сказати: це єпископ так порадив, тим самим знімаючи з себе відповідальність.

Наше служіння потребує також второпності, а не радикального сліпого послуху.

— Як би ви розповіли про Львівську архиєпархію людині, яка не знається на внутрішньоцерковному житті?

— Часом люди думають, що Церква — це, образно кажучи, священники, дяки, паламарі... Але це зовсім не так. Наша архиєпархія є масштабною структурою, яка має курію, іншим словом, управління. Це свого роду серце, що постачає кров у всі артерії та судини. Курія має різні відділи: пасторальний (із відповідними комісіями), економічно-господарський, канонічний (церковний трибунал), канцелярію... Я є протосинкел, є також синкели — заступники в різних справах (духовенства, монашества, мирян, капеланства), які мають компетенції, делеговані від митрополита.

Також архиєпархію складають деканати, розміщені в різних районах Львівщини — їх в нас дев'ятнадцять. Священники-протопресвітери, що їх очолюють, збираються на зібрання, отримують необхідну інформацію (рішення Синоду, рекомендації митрополита тощо) та прямують з нею у свої деканати. Хоча зараз добре налагоджена комунікація електронним шляхом.

З іншого боку, Церква перебуває в суспільстві та із суспільством. У Львові є багато державних і академічних структур, університетів, закладів культури, куди нас кличуть. Також важливе капеланство, і в нас добре розвиваються різні його виміри: військове, пенітенціарне, медичне, студентське, капеланство дітей, які лишилися без опіки батьків. Капелани мають власні департаменти й синкела, працюють у згаданих напрямках. І вся ця праця без винятку здійснюється для єдиної мети — спасіння людей.

Є вислів: «Загалом усе добре, але диявол ховається в деталях». Але насправді, як мені колись гарно сказала одна людина, в деталях також є Бог.

— Який найбільший потенціал ви бачите у своїй архиєпархії?

— Великий потенціал — формувати нашу еліту. Львів — це інтелектуальне середовище, перехрестя культур. Заклади освіти, науки, мистецтва, також культурний простір. Якщо ми сформуємо добрих вчителів, то вони згодом сформують добрих дітей. Якщо будемо мати добрий контакт з адміністрацією шкіл, то більше шансів, що там будуть етичні способи виховання тощо.

Водночас Львівська архиєпархія — це не лише Львів і його околиці, а й менші населені пункти прилеглих районів (Яворівщина, Пустомитівщина, Золочівщина). Між Львовом як мегаполісом і сільськими місцевостями є великий контраст. Священник у невеликому селі часто є «всім», але передусім просвітителем. Особливо коли церква — єдине місце, куди ще можна прийти, бо лише вона залишилася в селі, де немає ні школи, ні народного, ні сільськогосподарського підприємництва. Тому ще одна частка нашого потенціалу — підтримувати життя в селах, щоби, знову ж таки, послужити людям, розпізнати їхні потреби, щоб вони не відчувалися покинутими.

— Як розпізнавати ці потреби?

— Перш за все для цього потрібне добре душпастирство. Нововисвячений священник здебільшого десь до трьох років перебуває у Львові, на теренах більшої парафії. Чогось навчається, здобуває досвід. А відтак вирушає щонайменше на кілька років в село. Це і досвід для нього, і нагода послужити там місцевим мешканцям. Адже відстань не говорить про те, що ця місцевість нам стратегічно не цікава — це не правда, бо там є люди. Щоб розпізнати потреби, потрібно бути поруч з потребучими.

— А що ви маєте на увазі, коли говорите про формування еліт?

— На перший погляд, можна думати про освітню й наукову еліту. На щастя, зараз миряни самі зголошуються і запрошують нас на різні заходи в університети чи інші навчальні заклади. Тож треба там бути, контактувати з людьми, зокрема з адміністрацією та викладачами. Тоді вони зможуть відповідно формувати цілі покоління студентів.

Приналежність до еліти означає наявність не лише певної влади, а й відповідних критеріїв для цієї влади. Плекання еліти також передбачає формування її національної свідомості та її духовності. Тому, зокрема, ми влаштовуємо заходи в медичних установах, працюємо з військовими, з командирами частин, підхоплюємо ініціативи від залізничників тощо.

Зрештою, до еліти може належати будь-яка звичайна людина, відкрита на співпрацю, не лише керівництво. Однак у величезному колективі не вдається дійти до кожного. А працюючи з очільниками спільнот, ми знаємо, що потім там є більше шансів на становлення християнської моралі. Це трохи подібно до того, як єпископ не може знати, як в селі послужити конкретній людині, тому посилає туди священника. Не знаєш і того, як живуть на місцях священники — тому є декан, який першим відгукується на їхні потреби і проблеми. Зрештою, єпископ є душпастирем передусім для своїх священників.

— Що ви сказали б молодій людині, яка переживає розчарування в Церкві, та не припинила шукати Бога?

— Якщо хтось нарікає на Церкву, я завжди спершу питаю: «А хто то є вона, та Церква?» Адже багато людей сприймає її суто як інституцію. Однак частину Церкви становить кожен із нас — тож треба було б на себе й нарікати... Так само й коли молодь каже, що не розуміє Церкви, — я відповідаю: «Ви також є тою Церквою». Адже в родині, наприклад, ніхто не каже дітям, мовляв, ви ще нічого не заробляєте, то станете частиною сім'ї, коли будете дорослі. Відповідно, якщо з молоддю щось не так, то ми як Церква це відчуваємо. В організмі не може боліти нога окремо від всього тіла.

Якщо ж узяти позицію окремої людини, то я можу запитати її: чи вона себе любить? Якщо відповідь ствердна, то питаю, що вона для цього робить («Живу так і так»). Якщо любиш себе, то маєш потребу в молитві, в Бозі. Не обов'язок, а власне потребу. Любов, зрештою, це також потреба. Якщо ж людина каже, що не любить себе, варто подумати, які кроки можуть повернути їй цю любов. І для їх утілення часом потрібно вірити в неї більше, ніж вона сама в себе вірить.

Любов до себе — це не руйнівний егоїзм, а щось, що повертає гармонію. Адже той, хто любить себе, не буде руйнувати себе через образу на інших. Не буде тримати зла, щоб не нищити себе зсередини. Прийме потребу в молитві, в сповіді, в Святій Літургії, у Святому Причасті — бо без цього порожнечу всередині нічим не вдається заповнити; це передусім привілей, а не обов'язок.

Часом людина йде до сповіді, та каже, що боїться. Бога? Навряд, бо Він і так усе знає. Мене?

Та я ніби не схожий на монстра і не повинен нічому дивуватися. Сиджу в сповідальниці й навіть не завжди знаю, хто переді мною. Людина боїться себе, боїться собі сказати правду. Ніби той, хто вдарився, розбив голову і боїться підійти до дзеркала, тож не знає, як реально виглядає рана. Або інший варіант: бачить рану, але ховає її різними косметичними засобами, щоби хірург не розгледів.

Той, хто хоче віднайтися в Церкві, передусім сам має віднайти себе. Десь якийсь священник не зрозумів — то є інший. Це як із лікарем: один не допоміг, то шукаєш іншого, бо хочеш бути здоровим.

— Про що варто пам'ятати в цих пошуках?

— Бог є. Його не «винесли» із суспільства, щоб ми жили самими лише проблемами. У німецькомовному середовищі в Австрії є вислів: «Загалом усе добре, але диявол ховається в деталях». Але насправді, як мені колись гарно сказала одна людина, в деталях також є Бог. Він сильніший від зла.

Зараз світ тяжіє до успіху. Але Христос, дивлячись матеріально, не був успішною людиною за життя, а після смерті не мав навіть власного гробу. Однак перспектива довела, що насправді Він був і є мегауспішною Людиною. Бо правильно інвестував свій час і зусилля. І це також завдання кожної людини — віднайти своє покликання і те, куди інвестувати своє життя.

Бог далі провадить історію. Але ми маємо запросити його в школи, в науку, в інші сфери людського життя. Не виганяти зі своєї реальності, бо Він і так ушанує нашу свободу і не нав'язуватиметься, навіть якщо буде плакати над нашим життям, як плакав над Єрусалимом.

Звісно, це не означає, що християнське життя вже позбавлене турбот. Але в цих турботах потрібно відчувати Божу присутність. Бог не змінився. А Церква перетривала вже багато імперій... Чи віримо ми в Бога, чи ні, але напевно зустрінемося з Ним після смерті. Є гарна молитва, якою вечорами молився святий папа Йоан XXIII: «Ісусе, Церква — то Твоя справа. Роби з нею, що хочеш, а я їду спати».

— Добре завершення. Владико, дякую за щирі розмови!

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**